

Ert dnr. Ku2015/02481/KL
Vårt dnr. R15-282

Till
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Kopia till
ku.remissvar@regeringskansliet.se

YTTRANDE

Betänkandet SOU2015:88 Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (dnr Ku2015/02481/KL)

Sammanfattning

Riksutställningar ser positivt på initiativet att se över den nuvarande politiken för arkitektur, form och design. Riksutställningar avgränsar sitt remissvar till att främst lämna synpunkter på bedömningar och förslag som tydligt berör musei- och kulturarvspolitiska frågor. Dock lämnas sist några synpunkter kring frågor som delvis och indirekt påverkar Riksutställningars verksamhetsområde. Myndighetens viktigaste ställningstaganden och invändningar sammanfattas nedan.

- Riksutställningar anser att det behövs ett förtydligande av hur arkitektur, form och design kan möta de utmaningar som identifieras av utredningen samt att kopplingen mellan utmaningarna och de förslag som presenteras bör preciseras och tydliggöras.
- Om det befintliga målet "Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer ska tas tillvara och förstärkas" stryks, anser Riksutställningar att det behövs en särskild hänvisning till de nationella målen för kulturmiljöarbetet och miljömålet God bebyggd miljö.
- Riksutställningar ser positivt på förslaget att stärka en aktör för gestaltad livsmiljö som kan driva frågorna för arkitektur, form och design samt axla ansvaret att fungera som en nationell mötesplats för områdets aktörer.
- Riksutställningar vill framhålla de kommunala och regionala museernas möjligheter att fungera som lokala och regionala mötesplatser för frågor som rör arkitektur, form och design.

- Riksställningar avstyrker förslaget kring Riksarkitekt.
- Förslag kring en översyn kring ämnet slöjd i grund- och gymnasieskolan lämnas.
- Riksställningar håller med utredningen om det viktiga rekryteringsarbetet till utbildningar inom arkitektur, form och design vid universitet och högskolor och välkomnar en utredning om studieavgifterna.

Avsnitt 4.2: Identifierade utmaningar

Riksställningar anser att det behövs ett förtydligande av hur arkitektur, form och design kan möta de utmaningar som identifieras av utredningen samt att kopplingen mellan utmaningarna och de förslag som utredningen presenterar bör preciseras och tydliggöras.

Utredningen utgår från att arkitektur, form och design i samverkan med andra kunskapsområden kan bidra till att förstå och möta samhällets stora utmaningar. Att kunna möta dessa utmaningar är en förutsättning för en hållbar samhällsutveckling. Av utredningen framgår att de identifierade utmaningarna innebär utmaningar även för arkitektur- form- och designområdet. När det gäller boendeutmaningen tydliggörs också arkitekturens, formens och designens betydelse för utformningen av framtida boendemiljöer. När det gäller de övriga identifierade utmaningarna saknas däremot ett mer ingående resonemang kring hur arkitektur, form och design kan bidra till att möta dessa utmaningar. Det vore önskvärt om kopplingarna mellan de identifierade utmaningarna och de förslag som presenteras tydliggjordes.

Avsnitt 5: Lärdomar från andra länder

Utredningens redovisning av hur Danmarks, Norges, Nederländernas, Storbritanniens samt EU-kommissionens arbete med arkitektur- och designpolitik har utformat sin politik och även organiserat sig inom området är läsvärt. Dock hade en vidare analys av effekterna av ländernas organisering varit bra. Då hade det kunnat vara ett stöd vid yttranden och beslut om en ny organisation inom politikområdet arkitektur, form och design i Sverige.

Avsnitt 6.4: Förslag till nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken

Om det befintliga målet "Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer ska tas tillvara och förstärkas" stryks anser Riksställningar att det i de nya nationella målen för arkitektur-, form- och designpolitiken behövs en särskild

hänvisning till de nationella målen för kulturmiljöarbetet och miljömålet God bebyggd miljö.

Riksutställningar delar utredningens uppfattning att en ny politik för arkitektur, form och design bör formos med utgångspunkt i att de gestaltade livsmiljöerna ska bidra till utvecklingen av ett hållbart samhälle. I detta sammanhang är det viktigt att värna, vårda och uppmärksamma de kvalitéter som finns i våra befintliga gestaltade livsmiljöer, det vill säga vår kulturmiljö. Genom att bevara, utveckla och bruka redan befintliga bebyggda miljöer kan vi bidra till att stärka alla tre delar av hållbar utveckling. Riksutställningar menar därför att ett tydligt kulturmiljöperspektiv bör finnas även i de nya målen för den gestaltade livsmiljön. Utredningen anser att de gällande nationella målen för kulturmiljöarbetet samt miljömålet God bebyggd miljö är tillräckligt för att säkerställa att kulturmiljöernas värden tas tillvara i samhällsutvecklingen. Riksutställningar delar inte denna uppfattning då det i de förslag till ny politik som presenteras av utredningen saknas tydliga hänvisningar till såväl de nationella målen för kulturmiljöarbetet som miljömålet God bebyggd miljö. En jämförelse kan göras med transportpolitiken vars hänsynsmål omfattar en tydlig hänvisning till miljömålen.

Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap ska bevaras, användas och utvecklas enligt en av de tio preciseringar av miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö som regeringen antagit. Detta har projektet *Only the sky is the limit* tagit fasta på i ett samarbete mellan Gotlands museum, Sigtuna museum, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelserna och Statens Fastighetsverk samt Riksutställningar som under 2015 undersökt hur användningen av ruiner och andra autentiska kulturmiljöer kan utvecklas för att bli arenor för utställningar, samarbeten och möten mellan människor. En publikation skapas under 2016 för att vägleda i frågan *Vad är tillåtet att göra i en ruin eller annan autentisk miljö?*

Avsnitt 7.2 En myndighet för perspektivet gestaltad livsmiljö

Syftet med bildandet av en ny myndighet är oklart beskrivet. Till exempel tillskrivs den nya myndigheten ansvaret att utveckla *politiken* inom området, vilket Riksutställningar inte anser är lämpligt. Det står "...att myndigheten ansvarar för och tar initiativ till en kontinuerlig uppdatering av politiken för arkitektur, form och design". Riksutställningar anser att den nya myndigheten endast kan rådgiva och hjälpa politikerna inför beslut samt genomföra besluten med de förutsättningar *politiken* ger.

Avsnitt 7.3: En ombildning av Arkdes till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

Riksutställningar ser positivt på förslaget att stärka en aktör för gestaltad livsmiljö som kan driva politiken för arkitektur, form och design samt axla ansvaret att fungera som en nationell mötesplats för områdets aktörer. Riksutställningar vill

rikta uppmärksamhet kring de konsekvenser som en splittring av den verksamhet Arkdes bedriver kan skapa . Den nya myndighetens geografiska placering bör utvärderas. Riksutställningar anser inte att utredningen för fram en tillräckligt väl underbyggd argumentation för varför nuvarande myndighet (Arkdes), inte fortsättningsvis kan driva frågorna på ett effektivt sätt.

Riksutställningar ställer sig positiv till utredarens förslag i vilka uppgifter ett ombildat Arkdes ska ha men anser att nuvarande organisationen borde kunna driva frågorna på ett effektivt sätt om rätt förutsättningar ges. Nya myndigheter bör bara skapas utifrån väl underbyggda underlag och det måste också finnas tillförlitliga ekonomiska kalkyler - vilket i detta fall saknas. Konsekvenserna av om utställningsverksamheten inte bedrivs i sin nuvarande form i ett ombildat Arkdes innebär i så fall att någon annan borde göra det istället. Risken finns annars att betydligt färre utställningar än idag produceras inom arkitektur vilket i sin tur minskar ett viktigt verktyg för en aktiv debatt inom området. Valet av vilken utställningsaktör det kan vara som samverkar nära ett eventuellt ombildat Arkdes beror i så fall på var den nya myndighetens lokalisering blir.

Avsnitt 7.3.1 Samlingarnas tillhörighet

Om ett behov av att flytta samlingarna till en annan huvudman finns anser Riksutställningar att det ska vara den som har bäst förutsättningar för att ta över samlingarna som väljs. Faktorer som möjligheter för tillgängliggörandet för framtida forskning och för faktainhämtning inför exempelvis utställningsproduktion bör vara några av kriterierna vid valet. Enligt utredaren har Nationalmuseum uttryckt en möjlighet för att ta emot samlingarna vilket Riksutställningar ställer sig bakom.

Avsnitt 7.3.2 Utställningar lokalt, regionalt och nationellt

Riksutställningar ställer sig tveksamt till att myndigheten inte kommer att ha behov av utställningslokaler i den omfattning som Arkdes förfogar över i sin nuvarande verksamhet. Vi är positiva till att utställningar i kombination med seminarier, debatter och filmvisningar kan göras i myndighetens egna lokaler eller i samverkan med regionala parter eller andra intressenter. Lokalerna kan i den mån inte utställningar används för ändamålet användas till det som avses för Mötesplatsuppdraget som beskrivs i avsnitt 7.3.3. För att stärka utställningsverksamheten inom området och sprida utställningar lokalt, regionalt och nationellt kan en annan etablerad museiorganisation som till exempel Röhsska museet få ett nationellt uppdrag med ett ökat ekonomiskt stöd för att skapa fler utställningar inom området och dessutom skapa vandringsutställningar som kan turnera till de kommunala och regionala museerna i landet. Stöd, rådgivning och kunskapsutbyte inom vandringsutställningar kan Riksutställningar inom sitt uppdrag och sin instruktion bistå med. Riksutställningar ser positivt på utredningens vilja att stärka det eventuellt ombildade Arkdes uppdrag att vara en aktiv röst i samhällsdebatten genom utställningsverksamheten genom att producera och delta i produktion på andra platser.

Avsnitt 7.3.4 Myndighetens kompetens, lokalisering och regionala samverkan

Den geografiska placeringen av en eventuell ny myndighet anser Riksutställningar har betydelse och välkomnar utredningens konstaterande att en lokalisering av den eventuella nya myndigheten behöver ses över.

I det fall Arkdes ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö anser Riksutställningar att en utredning om konsekvenserna för den geografiska placeringen av den nya myndigheten görs. Det är inte oviktigt i sammanhanget var en mötesplats utredaren beskriver kring Mötesplatsuppdraget i avsnitt 7.3.3 ligger geografiskt. Riksutställningar vet av erfarenhet av bland annat samarbete med Högskolan för design och konsthantverk (HDK) att de drivkrafter som finns i universitetsmiljöer skapar nya tankar, idéer och möten som i sin tur då ofta sammanfaller med struktur, ekonomi och uppdrag som ska uppfyllas. Detta ger gynnsamma förutsättningar för utvecklande projekt och möten. I utredningen bör likväl Stockholmsområdet och närheten till Nya Arkitekturskolan och KTH som närheten till Campus Näckrosen vid Göteborgs universitet utvärderas. Ett nationellt centrum för arkitektur, design och form kan enligt Riksutställningar då skapas med de goda förutsättningar som beskrivs i utredningen och som driver utvecklingen inom området arkitektur, form och design framåt. Det finns tid att utvärdera var ett nationellt centrum kan skapas och Campus Näckrosen förväntas av Akademiska hus ha en byggstart 2019 och inflyttning 2021 vilket borgar för att en genomtänkt konsekvensanalys kan göras av den nya myndighetens lokalisering. En möjlighet att skapa ett nationellt kluster för arkitektur, design och form för de kommande decennierna vore gynnsamt för Sverige att ta vara på.

Avsnitt 7.3.2 Utställningar lokalt, regionalt och nationellt

I utredningen betonas vikten av att den nya myndigheten samverkar med lokala institutioner. Här anser även Riksutställningar att kommunala- och regionala museer spelar en viktig roll som mötesplatser för frågor som rör arkitektur, form och design.

Avsnitt 8.5.1 Förslag till riksarkitekt med Statens fastighetsverk som särskilt ansvarig

Riksutställningar avstyrker förslaget med en funktion som Riksarkitekt med Statens fastighetsverk som särskilt ansvarig.

Placeringen på Statens fastighetsverk som i den största utsträckningen har ett förvaltande uppdrag är mindre gynnsamt. Om funktionen inrättas anser Riksutställningar att den i så fall bör placeras på Arkdes eller i den nya Myndigheten för Gestaltad livsmiljö och då som ett råd med flera individer med ett likställt ansvarsförhållande mellan varandra så att rådet främst verkar som ett samtalsforum och rådgivande organ som håller arkitektur, form och design diskursen levande och som ett förebildligt offentligt organ som kan ta sig an

aktuella ärenden på eget eller andras initiativ.

Avsnitt 8.5.14 Införande av *wild card*-systemet

Angående *wild card* systemet så tycker Riksställningar att det vore mycket gynnsamt för en större mångfald av företag att lägga anbud i upphandlingar. Riksställningar vill dock föreslå att namnet eller uttrycket *wild card* ändras så att det inte missvisande bildar uppfattningen om att det handlar om lite galet, farligt eller riskfyllt. Det är ofta stora ekonomiska investeringar som ska hanteras vid om- till- och nybyggnation. En term som istället åsyftar *nykvalificerad, nytänkare eller oprövad* kan vara bättre.

Avsnitt 10.3: Arkitektur, form och design i grund- och gymnasieskolan

En beskrivning av samverkan mellan teori och praktik saknas i utredningens beskrivning kring grundskoleämnet slöjd vilket Riksställningar vill lyfta fram i detta yttrande. Riksställningar anser att den nya Myndigheten för Gestaltad livsmiljö tillsammans med Skolverket bör få i uppdrag att utveckla och stärka ämnet slöjd och överväga ett namnbyte av skolämnet i en riktning mot Gestaltning, Design eller Kreativt skapande. Oavsett vad det heter anser Riksställningar att ämnet är synnerligen viktigt då det inom slöjdämnet stärker barn och ungdomar i att använda de teoretiska ämnena i en annan kontext och det skapar ett sammanhang kring ämnena hemkunskap, fysik, kemi, matematik, samhällskunskap och bild. Dessutom borde den eventuellt nya Myndigheten för Gestaltad livsmiljö tillsammans med Skolverket få i uppdrag att utreda hur kommande läroplaner kan utveckla framtida elevers möjligheter att öka förståelsen kring nya material och i större utsträckning än idag öka elevernas förmågor kring gestaltning med hjälp av tekniska verktyg såsom CAD- program, CNC fräsar och 3D skrivare Detta för att följa med i utvecklingen och *Maker- rörelsen* som utredningen tagit fasta på i avsnitten 3.4.1 (Konsthandverk, slöjd och hantverk) och 4.3.2 (Teknisk utveckling) och som flera museer och utställare använder sig av i sin pedagogiska verksamhet.

Avsnitt 10.5 Breddad rekrytering

Riksställningar håller med utredningen om det viktiga rekryteringsarbetet till utbildningar inom arkitektur, form och design vid universitet och högskolor. Vi anser att det kan vara en uppgift hos Arkdes eller den eventuellt nya Myndigheten för Gestaltad livsmiljö att tillsammans med universiteten verka för att en breddad rekrytering sker och för en ökad mångfald av sökanden till utbildningarna. Ett sätt att nå nya målgrupper är att använda utställningsmediet för att beskriva ämnena och vikten av god arkitektur, form och design vilket vi ser som ett i detta sammanhanget mycket bra verktyg tillsammans med flera andra.

Avsnitt 10.9.4 Internationella perspektiv – utredning av konsekvenserna av studieavgifter

Studieavgifterna är sannolikt ett hinder för att få in nytt inflöde av unga internationella studenter och Riksutställningar välkomnar en utredning av dess konsekvenser med ett uppdrag att föreslå hur stipendier eller andra ekonomiska incitament kan fungera.

I detta ärende har Jesper Tammilehto, ställföreträdande generaldirektör beslutat. Stefan Johansson, verksamhetsuppföljare har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också Mathias Strömer, sakkunnig senior curator deltagit.

Visby 2016-03-09

Jesper Tammilehto
Ställföreträdande generaldirektör